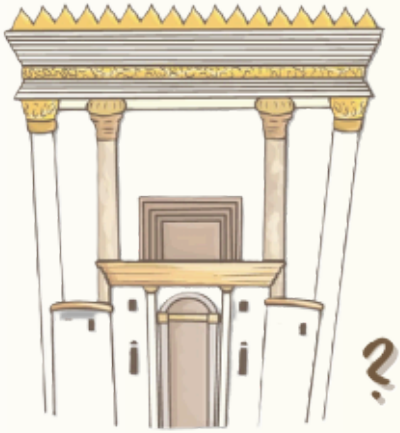

מי ב"א?
מדינה יהודית בדרך אמת
מאמר מאת ר' עודד כי-טוב

על קנאות וספונטאניות

דברים עמוקים במעשה זמרי מספר מי השילוח

[אמר הכותב: הדברים שלהלן מועתקים כלשונם מ"ספר הפרשיות" לאבא ז"ל, ומאחר שאני הקטן ניסחתי אותם בשעתו (לפני כ-55 שנה) כשעזרתי לאבא בשנותיו האחרונות בליקוט ועיבוד חמרים, אני מרשה לעצמי להעתיקם לכאן, ויהיו נא בעיניכם כאילו נערכו היום].

"בל יעלה על הדעת שהיה זמרי נואף מתוך תאוותו, שאילו כן היאך נתייחדה לו פרשה להודיע שמו ושם אביו, והיאך הכתוב מכנהו "איש ישראל" – שם המעלה. ולא עוד אלא שקודם המעשה קוראו "איש מבני ישראל", כביכול אינו מבורר עדיין בשם ישראל אלא שמזרע ישראל הוא, ולאחר שקלקל ונענש הכתוב קוראו "איש ישראל"!

"אכן סוד יש בדבר. כי הנה עשר מדרגות הן בזנות. ראשון לכולם המקשט עצמו לדבר עבירה ומושך עליו יצר הרע, ואין לך מגונה מזה, ואחריו כמה דרגות של "יצרו אנסו" שניטל מן האדם במדת-מה כח בחירתו והוא ככפוי על כך, אלא שעדיין יש בידו לאכוף יצרו, ומדרגה אחרונה – אדם שכבר כבש יצרו במיצוי כל כוחותיו עד שלבו סולד-מאליו מכל תאוה שיש בה שמץ עוון, ולפתע הוא מוצא לבבו נמשך בתוקף רב אחר תאוה עד שאי אפשר לו כלל לפרוש הימנה, ומעשה הבא מתוך מדה זו סופו שהוא מתברר לטוב ונודע שברצון ה' נעשה – והוא ענין מעשה יהודה ותמר שאמרו בו ז"ל "תמר זינתה ויצאו ממנה מלכים ונביאים", עד שנתברר המעשה שאין בו יציאה כלל מרצון השי"ת.

"וזמרי בן סלוא, הזקן שבישראל והגדול בשבט שמעון שדרכו לקנא על הזנות, קרוב היה ביותר למדה זו, וכשנזדמנה לו כזבי והרגיש בנפשו תוקף תאוה, ידע כי לא דבר רֵק הוא, אלא כך רצון ה' שתיקלט זו בישראל על ידו וראויה היא לו בשרשו ממש כבת יתרו למשה – וכאשר הגידו לנו חכמי האמת, וכן איתא בכתבי האריז"ל, שאכן נפש זו שייכת לו בשרשו וראויה לו מששת ימי בראשית. ומכל מקום אין מעשהו מבורר לגמרי לטוב בעולם הזה לנהוג כן בהווה, ואעפ"י שראה כי סופו טוב ראוי היה לו למנוע עצמו מכך, ועל כך הכתוב אומר (משלי כו) אל תתהלל ביום מחר כי לא תדע מה ילד יום.

"אמור מעתה: עמוק עמוק היה המעשה ותלוי על חוט השערה, עד שאפילו משה עצמו לא היה יכול להכניס עצמו ולדונו במיתה, ופינחס המקנא, כנער היה בדבר זה שלא הגיע עד עומק הדבר ודן את זמרי כנואף בעלמא, ונתעורר לכך על ידי שרשו שמיוסף אשר נתברר בנסיונות על דבר זה. ובאמת מי מפיס לומר כי קנאתו של פינחס מבוררת לגמרי – ואין בה שמץ כעס מיתרו אבי אמו שפיטם עגלים לעבודה זרה – יותר מתאוותו של זמרי, ו"אילו נהפך זמרי והרגו לפינחס לא היה נהרג עליו" כדברי רז"ל, כי יש מקום לפקפק בקנאתו, אלא שבא הדיבור והסכים עם פינחס, להודיע שאעפ"י שהיה כ"נער" במעשהו, על כל פנים כפי דרגת הבנתו כהוגן עשה ובשלימות, ועל כך נאמר (הושע יא) כי נער ישראל – ואוהבהו.

"ומיד כשהודיע לפינחס שמסכים עימו, הוסיף ואמר "ושם איש ישראל" וגומר, כלומר: אעפ"י שכדין עשה פינחס – לא כאשר הוא סבור שזמרי בועל ארמית מתוך תאוותו, אלא "איש ישראל" הוא ושֵם לו בגדולים אלא שעדיין לא בּוֹרַר מעשהו וצריך שיהרג, אבל מעתה ולעתיד כל מעשיו משרש ישראל שבו יצאו.
"ואילו היתה הקנאה על ידי משה עצמו, הרי הוא באורו הגדול ומתוך ידיעתו הברורה, היה מכלה בקנאתו גם את נפשו של זמרי ומוציאו מכלל העדה, אבל קנאת פינחס כפי מדרגתו אין בה אבידת נפש אלא הריגת הגוף בלבד".

ובשולי הדברים –
עד כאן מדברי מי השילוח. וידוע כי הדברים הנועזים הללו עוררו ביקורת נוקבת מצד רבים וטובים (ביניהם חסידים וצדיקים) על כל דרך איז'ביצא ה"בלתי חינוכית" עד כדי סכנה ל"קלות ראש" ואנרכיה גמורה המטהרת טמאים ו(בכך)מטמאה טהורים, ואף-על-פי-כן לא נמנעתי מלצטטם, קודם כל משום הקשר האישי שלנו אל איז'ביצא (- סבא הי"ד אבי אבא, ר' מיכאל מוקוטובסקי היה קרוב בצעירותו לר' צדוק הכהן תלמיד מי השילוח, המעגן את הדברים היטב בדברי רבותינו ז"ל וממתיק אותם), אך גם משום שכמדומה קשה להצביע על קלקלות-בפועל שנבעו מן השיטה ה"מכילה" שלהם (וכנראה היא שעמדה להם שלא תצא תקלה מתחת ידם, שהיו נודעים בפולין בנטייתם להחמיר על עצמם באופן קיצוני ככל שמדובר במעשה).
ובעיקר משום שבכללות, תורת אמת היתה בפיהם, שאי אפשר לוותר עליה כשרוצים להבין היטב את ענין הזדונות שהופכות לזכיות בתשובה מאהבה, ולגעת בסוד הידיעה והבחירה, ההפכים המתאחדים (וראו מי בא גליונות 181 182 ועוד), וביותר מתבקשים הדברים בעולמנו ובדורותינו הקרובים לגאולה מתוך-תשובה-משיבה-ומיישבת הכל, ובארצנו בה כולנו בקלחת אחת ונדרשת שפה ברורה ודעת נכונה להידבר דיבורי אמת, טובים ומיטיבים לרעים ולטובים, עד שיֵראה בחוש כי אכן כל אשר עשה אלקים הינו **טוב מאד**.
ויש להזכיר כאן גם דברי רבנו צדוק הידועים בספר צדקת הצדיק אודות **המעפילים** בניגוד לרצון ה', שעל כן "היא לא תצלח", אך **היא** בא למעט עת אחרת שבה תצלח הדרך הזו, "והיא זמננו זה שהוא עקבי משיח" אשר אז "חוצפא יסגא" – יתגדל ויעלה במעלה, ויצלחו גם מהלכים שלכאורה מנוגדים לרצון ה' הגלוי, כי "כל מה שיאמר לך בעל הבית (-הקב"ה) עשה, חוץ מצא" – צא מעולמי ואין לך שום סיכוי בזה ובבא, בארץ הגשמית ובארץ העליונה (כי אם כן אינו בעל הבית, ובהכרח אין זה אלא לַפָּנים, וכענין הבת-קול ששמע אלישע-אחֵר מבית קדשי הקדשים שלא היה לו להקשיב לה כדאיתא, ואכמ"ל).
קליפת בלעם היא המתירנות הגמורה הפורקת ביודעין עול מלכות שמים וכביכול "יוצאת מרשותו" של ה', אך גם אינה מאפשרת באמת גם **מלכות אדם** (בגימטריא **ישראל**), בהיותה **פורעת** כל חוק ותרבות, ושואפת לחזור אל הג'ונגל. ואולם (ככל המבואר בגליון 182), מאחר שנתהפכו קללותיו לברכה, יש (ב"זכות" בלעם עצמו!) מקום לחופש ה"מלכותי" הזה גם בקדושה, כי הצמצום אינו כפשוטו וה' יכול גם שלא לכעוס, כי רואה ללבב עמו הפנימי ש"לא עבדו עבודה זרה (של **פעור** ואינם מאמינים בה) אלא להתיר להם עריות בפרהסיא", ולכן עדיין "חלק ה' עמו" (כי הזב המקולקל בתאוה, אינו משולח ממחנה ישראל), ויש תקנה על פי "דורשי רשומות" (הרואים את ה"רשימו" מאור אינסוף הנותר בחלל הפנוי, ודי למבין), גם להללו שעל פי דין המשנה הנגלה אין להם חלק בארץ ובארץ העליונה. וכל שכן לחוטאים כזמרי [וכנראה 24000 המתים במגפה "הלכו אחרי בעל פעור" והאמינו במדת-מה בעצם השיטה, ולכן "הושמדו מקרבך" כדברי משה בפרשת ואתחנן (אם כי יתכן לדייק מקרבך ולא בארץ העליונה!)]. ואת זאת ביירר במעשה קנאתו פינחס-הנער שראה בזמרי בועל ארמית גרידא, ולא מכוּר לעבודה זרה של פעור כפי שהיה סבור משה (בציווי ה') לדון ולהוקיע (=לסקול) את כל הנצמדים לבעל פעור (וראו ברש"י את מספרם העצום) בעוון עבודה זרה, אך לא הגיע הדבר לידי ביצוע, כי בעקבות מעשה פינחס פסקה התאוה וממילא לא נותר שום רושם מקליפת-פעור-המתירנית-**כשיטה** (ובניגוד גמור לבלעם שגם בעולם האמת, בִּכלוֹת התאוה, ממשיך הוא להחזיק ב"שיטתו" הצוררת א-ל וישראל – ראו בגיטין נז,א).
והנה גם בימינו (כמו בדור הקודם) ישנה נטיה (מובנת) בקרב רבים מזקני הדור לראות בציונות סוג של עבודה זרה ופריקת עול שבוודאי "לא תצלח", כי "אין ה' בקרבה", והמדינה-ליהודים שהוקמה, גם אם אינה מעשה שטן חס ושלום, מכל מקום אינה בתחום הקדושה ואין לה משמעות אלקית, אך באופן פרדוקסאלי דווקא הצעירים הנוטים-ספונטאנית לקנא על התועבות, מכפרים על בני ישראל ועל מדינתם מעוון עבודה זרה ומרי בוטה באלקי ישראל, וממילא מתאפשר לצַפות לעתיד של **חופש קדוש** ושרירות-לב-טוב, לב חסידי העושה לפנים מ(ולא מחוץ ל)שורת הדין, כשספר התורה בכללותו מונח על לב המלך-המדינה ברצון שלם.
זהו בַּכללי, אך לענין מעשה הקנאות עצמו, שתי הערות:

א – הקנאות כ"עידן ריתחא"

ברור למדי שהקנאות מטבעה היא ענין ספונטאני, ענין של רגע מסויים המדריך לפעולה חריגה ללא שהות וללא שאלת-רב המחמיצה את הרגע. כשם שהקב"ה "רגע באפו" וכועס (לכאורה) "רגע כמימריה", ובאותו רגע עלולה לחול קללה (כמחשבת בלעם) המכלה-כל, כך הקנאי-בקדושה "תופס את הרגע" ו"עושה דין למטה" כראות עיניו, ו"כשיש דין למטה, אין דין למעלה" כדברי חכמים, והעולם ניצול.

[ובמסכת מנחות מסופר על המלאך שלימד את רב קטינא, כי ב**עידן ריתחא** עונשים מן השמים גם על ביטול עשה (-כאשר אדם נמנע בדרך קבע מללבוש בגד החייב בציצית). וניתן לדרוש לענייננו דרוש לא-רחוק: לעתים עלול גם (ואולי בעיקר) אדם גדול שתיפול בלבו ריתחה-רגעית של תאוה בלתי-נשלטת, שעלול הוא בעקבותיה "ללכת אל הכומר" ולהשתמד (כפי שידועים מן העבר סיפורים כגון זה), כאילו להמיר את התאוה בעבודה זרה החמורה פי-כמה, ומצות ציצית היא הסגולה הבדוקה להיזכר ולהישמר מלתור אחר הלב העלול לשבש מיידית את העינים-המוחין].

אמנם בחלוף-ה**רגע**, הקנאי עצמו **נרגע** וחדל מקנאותו, ולא הופך להיות "קנאי מקצועי", ופינחס עצמו כדברי חכמים "לא נתכהן (בכהונה גדולה) עד ששם שלום בין השבטים (- במעשה המזבח שעשו בני ראובן וגד בעבר הירדן – ראו יהושע כב,ט-לא). ו**אליהו הנביא** (אשר הוא פינחס לדעת ריש לקיש) שהמשיך בקנאותו ואומר בחורב "קנא קנאתי... כי עזבו בריתך בני ישראל", ננזף ונאמר לו "שוב לדרכך... ואת אלישע... תמשח לנביא תחתיך" (ותיקונו, כדברי רבותינו, להופיע תמיד ב**ברית המילה**, הנהוגה גם בקרב המרוחקים, ולהעיד כי **לא עזבו** ישראל את הברית).

ב – האם קנאות "עובדת" ואפשרית בכל דור?

בפרק "מי שמתו" (ברכות כ,א) שאל רב פפא – בדור החמישי של האמוראים – את אביי רבו: מה נשתנו הראשונים שנתרחשו להם נסים, מאתנו שלא מתרחשים לנו נסים, והרי תלמודנו-שלנו עשיר ומשוכלל יותר, ומדוע רב יהודה – מן הדור השני – כאשר רק שלף מנעל אחד לתפילת תענית גשמים, מיד בא הגשם, ואנו מתענים וצווחים ולא משגיחים בנו מן השמים?! והשיב אביי: הראשונים מסרו נפשם על קדושת ה' ואנו איננו מוסרים נפשנו! אף הוא מביא דוגמא לכך: **רב אדא בר אהבה** – בן גילו של רב יהודה – ראה פעם נכרית לבושה **כרבולת** (- בגד חשוב, כנראה אדום ובלתי צנוע), סבר כי בת ישראל היא, וקם וקרעה ממנה בשוק. כאשר נודע כי נכרית היא, נתבע לשלם דמי-בושת שהוערכו ב-400 זוז. שאל אותה: מה שמֵך? אמרה לו: **מתון**. אמר: מתון מתון שוה 400 זוז! (- משחק מלים משולש, כי מתון הוא גם מאתיים בארמית, וגם מתינות. כלומר היה לי "לחשוב פעמיים" ולהיות מתון, ו"קבלתי לקח" השוה 400 זוז!).

עד כאן המעשה. ולכאורה תמוה: הרי זה "מעשה לסתור", שהרי לא הצליחה לו מסירות נפשו להנצל מן הקנס, והוא עצמו מתחרט על פזיזותו?! והתשובה: **מעשה זה נתרחש בדורנו שלנו** ואך-אתמול נתפרסם! שכן רב אדא אמנם נימול ביום פטירת רבינו הקדוש, בו ביום שנולד רב יהודה (קידושין עב,ב), אך מצאנוהו גם בדור השלישי והרביעי לאמוראים, כי האריך ימים רבים (תענית כ,ב), והיה חסיד גדול ובעל מופת (ראו תענית כ,ב), ועל ידי מעשה מת ב(סוף ה)דור הרביעי, כאשר חכמים רבים מאשימים עצמם במותו (ראו בבא בתרא כב,א), והנה הוא שהיה מחדש נעוריו תדיר "שכח" כי נשתנה טבע הדור ונהג כמנהג דורות הראשונים גם בדורות אחרונים הלְמודים (וכך ראוי להם) במתינות!

שמענו אפוא כי לא לכל דור נאותה ומצליחה הספוטאניות הקדושה. ויש לומר כי תחתיה באה **שפלות הרוח** (ביחס לראשונים), כי כן מצינו ל**רב פפא עצמו** שהיה שרוי כל היום בתענית גשמים ונחלש לבו וטעם לפנות ערב מעט מן המרק, ולגלג עליו חברו ואמר: אולי אם היית טועם כף נוספת היה בא המטר! נתבייש רב פפא וחלשה דעתו, **ואז בא המטר**!.

וגם דורנו כמובן "אינו בנוי" למסירות נפש קנאית שתצליח בדרך נס (כעשרה נסים שנעשו לפינחס), וצאו וראו מה קורה היום לכבוד שמים בעקבות מעשים כאלו. אך יש ויש ללמוד מתורת איז'ביצא שפלות-רוח וחמלה המביטה בעין טובה על כל חטאי וחוטאי ישראל שעתידים בוודאי להתברר לזכות (מצד עולם הידיעה שאינו סותר לבחירה החופשית), ו**להלבין כשנים**-הסדורות מששת ימי בראשית (ראו שבת פט,ב), וממילא להיטיב **כבר עכשו** ככל היכולת את כל מה שרואים סביבנו, שהכל אינו אלא ביטוי של רחמיו העצומים של ה' שחילק רבים מאחינו בני ישראל מאופציית ההתבוללות וניתב אותם בנתיב של מצוה, להכין את הרקע למדינה יהודית של ממש, שקום-תקום במהרה בימינו בידינו-אנו תופשי התורה, וחלילה חלילה מלהכשל ב"מסירת דין על חברו" אשר אז הדין-נותן שייפרע המוסֵר תחילה. וכל זאת ללא שמץ של כפיפות, אלא ממבט-על, אוהב וטוב לכל, **ועוד מעט ואין רשע** (- אם תאחוז במעט-הצדיק שישנו בוודאי גם ברשעי ישראל), **והתבוננת על מקומו ואיננו** (תהלים לז,י) עוד באותו מקום שהיה (כנודע מדברי רבנו נחמן בסוף ליקוטי מהר"ן ח"א), כי כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם, ושלום ואמת על ישראל הגוי כולו.